

כללי הטעמים של ספרי אמ"ת (איוב, משלי, תהלים)^[א]

הטעמים המוליכים^[ב]

א. **אזלא**. תבוא מעל האות שבה מקום ההטעמה. מופיעה חמש פעמים בספר משלי, א. **בְּהִיּוֹת** (ג', כ"ז), ב. **עֲשֵׂה** (ו', ג'), ג. **וּפִי** (ח', י"ג), ד. **לְמִי** (כ"ג, כ"ט), ה. **וְהִנֵּה** (כ"ד, ל"א). עשרים ושש פעמים בספר משלי מופיעה אזלא במילה המופסקת בטעם פסיק, ועיין לקמן בטעמים המפסיקים אות ג':

ב. **טפחא** (ויש הקוראים לה טַחְחָא^[ג] או דְחִי הֶפֶא אַחַר נְקוּד הַתִּיבָה). שלא כמו בכל ספרי המקרא בהם משמשת הטפחא כטעם מפסיק, בספרי אמ"ת היא משמשת כטעם מוליך^[ד]. צורתה כצורת הדחי מהטעמים המפסיקים, אלא שלהבדיל מהדחי שלעולם יבוא לפני האות הראשונה במילה, ואינו מורה על מקום ההטעמה, כמו שיתבאר לקמן בטעמים המפסיקים אות א', הטפחא לעומתו תבוא מתחת לאות שבה מקום ההטעמה:

ג. **ירח בן יומו** (ויש הקוראים לו גִּלְגֻלָּה^[ה] או שׁוֹכֵב). יבוא תחת האות שבה מקום ההטעמה. מופיע אחת עשרה פעמים בספר משלי, א. **לְכָה** (א', י"א), ב. **יִפְלַח** (ז', כ"ג), ג. **שִׁמְעֵ** (ח', ל"ד), ד. **לְמִי** (כ"ג, כ"ט), ה. **וְדַעְנוּ** (כ"ד, י"ב), ו. **צִדְיִק** (שם פסוק כ"ד), ז. **וְרַע** (כ"ז, י'), ח. **וּמֵאֲכָלוֹת** (ל', י"ד), ט. **וְעֶצֶר** (שם פסוק ט"ז), י. **וְתָבוּ** (שם פסוק י"ז), יא. **מִיֵּן** (שם פסוק ל"ג). פעם אחת בספר

[א] **הכללים** דלהלן נכונים בדרך-כלל לכל ספרי אמ"ת, מלבד כמה פרטים קטנים שיש בהם חילוק בין ספר לספר. אנו כתבנום כפי שהם בספר משלי, וגם כל הדוגמאות שהבאנו, אינן אלא מתוך ספר משלי, שהוא היוצא לאור כעת.

[ב] **הטעמים** המוליכים, כשם כן הם, לא מעמידים ולא מפסיקים, אלא מוליכים ברהיטות אל הטעם המפסיק או הטעם המעמיד שאחריהם. בדרך כלל הם

מורים על מקום ההטעמה במילה, מלבד המקף והצינורית, כמו שיתבאר לקמן.

[ג] **ויש** הקוראים טרחא למארכה, כדלקמן אות ד'.

[ד] **ראיה** לכך, רפיות אותיות בג"ד כפ"ית הבאות בראש התיבה שאחרי הטפחא, כגון **אֲשֶׁרִי**

בְּנִי (כ', ז'), **אוֹדִיעָה דְבָרִי** (א', כ"ג).

[ה] **ויש** הקוראים גלגל לשופר הולך, כדלקמן אות ז'.

משלי מופיע ירח בן יומו במילה המופסקת בטעם פסיק, ועיין לקמן בטעמים המפסיקים אות ג':

ד. **מֵאַרְכָּא** (ויש הקוראים לה מֵאַרְכָּא או מֵאַרְיָא או טַרְחָא^[1] או יוֹרְד^[2]). תבוא תחת האות שבה מקום ההטעמה. ארבע פעמים בספר משלי מופיעה מארכה במילה המופסקת בטעם פסיק, ועיין לקמן בטעמים המפסיקים אות ג'. ועיין עוד בטעמים המעמידים אות ג'.

ו. **וְדַע**, כי במקום אחד, בפסוק בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים (א', כ"א), אף שתיבת שערים באה בטעם מארכה, קיבלנו מאבותינו ורבותינו להנעים בה את נעימת ה"פְסָרָה", כמו בכל טעם מעמיד אחרון שלפני סוף הפסוק. ועיין לקמן בכללי ה"פְסָרָה":

ה. **מִקְרָא**. תיבה שאין בה שום טעם, ומחוברת במקף לתיבה שאחריה, על פי רוב גועים בתיבה הראשונה, כעין נסוג אחר, שההטעמה נסוגה מסוף התיבה הראשונה לתנועה^[3] אחת לפני סוף התיבה, שלמעשה היא התנועה השלישית שלפני הטעם שבתיבה השניה.

ו. **וּבֶן** נפסק בבית הדין של צנעא בראשות אב בית הדין כמוהר"ר יוסף בן סלימאן אלקארה זצ"ל (תלמידו של מהר"י צאלח זצ"ל), ועמו הדיינים כמוהר"ר אברהם בן אהרן מנזלי זצ"ל וכמוהר"ר יחיא בן שלמה אביץ זצ"ל, וזה תורף פסק הדין לעניננו, ובהיות שנגרמה מחלוקת בבית הכנסת כמוהר"ר יחיא צאלח תנצב"ה, בין יודא בן מורנו ורבנו יחיא, ודוד בן מורנו ורבנו אברהם, בענין קריאת התורה ושאר כ"ד ספרים, בענין טעם המקף מה יהיה משפטו, אם יש תיבה מוקפת בלא טעם אחר תחת אותה תיבה, אם יקראו אותה לעיל או לרע, ועל דבר זה נפלה קטטה בין שניהם, זה אומר בכה וזה אומר בכה, עד שבאו לפנינו לדין, והוכחנו ביניהם, ונתברר לנו מספר הדקדוק שחיבר אדונינו כמהר"ר יחיא נע"ג, שכל תיבה המוקפת משפטה לקרותה לעיל, חוץ מתיבה שהיא בת שתי אותיות דלא שייך בה לומר אותה לעיל, כגון את ואל וגם ודומיהן, עכ"ל. ומצורפת אליהם חתימת כמוהר"ר אברהם בן שלום הלוי אלשייך זצ"ל שהוסיף וכתב שדבר זה מוסכם מכל המדקדקים ז"ל ואין חולק. וכן עמא דבר ברוב המקפים, כפי המסורות שיש בכל אחד מהם, וכמו שנתבאר בארוכה בפתח דבר לחומש פרשה מפורשה ספר בראשית עמודים 9-10, עיי"ש. ועיין לקמן בכללי הגעיא אות ה' ואות ו':

[1] ויש הקוראים טרחא לטפחא, כדלעיל אות ב'.

[2] והם קוראים לו "יורד" גם כשאין לפניו "עולה".

[3] השוא אינו נחשב תנועה, כי השוא הנח שייך לתנועה שלפניו, והשוא הנע שייך לתנועה שאחריו. לפיכך לעולם לא תבוא געיא באות המנוקדת בשוא, מכח הכלל הזה.

ו. **צִנּוּרִית**. צורתה כצורת הצינורי מהטעמים המפסיקים (וכצורת הזרקא בשאר ספרי המקרא), אלא שלהבדיל מהצינורי שהוא טעם יחיד במילה ויבוא לעולם בסוף המילה, הצינורית לעומתו היא רק תוספת לפני שופר הפוך^[ט] הבא אחרי תנועה משוכה (פי' תנועה שאין בה שוא נח וגם אין דגש לאחריה). הצינורית תנוקד מעל התנועה המשוכה ואינה מורה על מקום ההטעמה, ועל ההטעמה יורה השופר הפוך. הצינורית מופיעה שמונה עשרה פעמים בספר משלי בתיבה אחת עם שופר הפוך, א. תֹאמֶר (ג', כ"ח), ב. אֲבִינָה (ז', ז'), ג. גֵּאָה (ח', י"ג), ד. בְּשׁוֹמְרוֹ (שם פסוק כ"ט), ה. טָמֵן (י"ט, כ"ד), ו. מְהִיר (כ"ב, כ"ט), ז. הִתְעִיף (כ"ג, ה'), ח. תִּכֵּן (כ"ד, י"ב), ט. אֲמֹר (שם פסוק כ"ד), י. הִכֵּן (שם פסוק כ"ז), יא. עָלָה (שם פסוק ל"א), יב. אָבַל (כ"ה, כ"ז), יג. טָמֵן (כ"ו, ט"ו), יד. מְבַרְךָ (כ"ז, י"ד), טו. מוֹכִיחַ (כ"ח, כ"ג), טז. אֲבִיר (שם פסוק כ"ד), יז. מְאִיר (כ"ט, י"ג), יח. יוֹצִיא (ל', ל"ג).

אך אם השופר הפוך מנוקד בתנועה הראשונה בתיבה, והתיבה שלפניה ראויה להקיפה במקף, מבטלים המקף ומנקדים הצינורית לכדה בתיבה הראשונה. באה באופן זה פעם אחת בספר משלי, פִּי בָאֵת (ו', ג):

ז. **שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ** (ויש הקוראים לו גִּלְגֵּל^[י] או מְנַח). יבוא תחת האות שבה מקום ההטעמה. פעם אחת בספר משלי מופיע שופר הולך במילה המופסקת בטעם פסיק, ועיין לקמן בטעמים המפסיקים אות ג'.

ודע, דבענין שני שופרות הבאים זה אחר זה, כתב מהר"י צאלח זצ"ל על פסוק שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים ט"ז, ח') וז"ל, דע כלל זה, כי אף ששני שופרות זה אחר זה השני מפסיק קצת, מכל מקום אין כוח בו לבטל רפיות בג"ד כפ"ת שאחריו, כיון שאינו מפסיק ממש, זולתי במשך קצת להנעים סדר הקריאה, והוא הדין בשופר שיבוא אחר הדחי אשר יבוא אחר ניקוד התיבה (דהיינו הטפחא), כגון פִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: (תהלים קי"ח, א') שדינו כדין שני שופרות, כך קיבלנו קריאתו וכך לימדתי ברבים. ועתה יצא לאור ספר יסוד הניקוד, וראיתי לו שם בדרך כ"ט ע"א דְרָךְ דְרָךְ קבלתינו, אלא שכתב שהם מפסיקים לגמרי לבטל רפיות בג"ד כפ"ת, ושטעות נפל בספרים שהרפו אותם, ושפתים ישק. אלא דבענין הרפיות במקומי אני עומד, כי כן הוא בכל ספרינו, גם בירושלמיים וכל הדפוסים, ויספיק לך כלל זה לכל ספרי אמ"ת, עכ"ל.

אולם רוב ככל בני קהילותינו לא נהגו כן, אלא גם השופר השני מבין שני שופרות וכן השופר שלאחר הטפחא (פירוש הדחי שלאחר הניקוד), אינם

[ט] **ודלא** כמו שכתב בספר תורת אמ"ת (עמוד 9), שהצינורית תבוא גם עם מארכה, כי המעיין בספרים המדוייקים, כתבי יד ודפוסים, יראה שהצינורית לא תבוא אלא עם שופר הפוך בלבד.

[י] **ויש** הקוראים גלגל לירח בן יומו, כדלעיל אות ג'.

מפסיקים כלל, אלא מוליכים כמשפטם בכל המקרא, וכמו שכתב מו"ר הגאון רבי יוסף צובירי זצוק"ל ב"מאמר השופר הולך" אשר לו (כנדפס לעיל עמוד 17), עיי"ש[יא]:

ח. **שׁוֹפֵר הַפּוֹךְ** (ויש הקוראים לו מִהַפֵּךְ). יבוא תחת האות שבה מקום ההטעמה. תשע עשרה פעמים בספר משלי מופיע שופר הפוך יחד עם צינורית, ועיין לעיל אות ו'. עשרים ושבע פעמים בספר משלי מופיע שופר הפוך במילה המופסקת בטעם פסיק, ועיין לקמן בטעמים המפסיקים אות ג':

ט. **שׁוֹפֵר עֲלוּי** (ויש הקוראים לו עֲלוּי). יבוא תחת האות שבה מקום ההטעמה. מופיע ארבע עשרה פעמים בספר משלי, א. הָיָה (א', ט'), ב. תִּנְחָה (ו', כ"ב), ג. אֵשׁ (שם פסוק כ"ז), ד. תִּהְפְּכֹת (ח', י"ג), ה. פָּגוּשׁ (י"ז, י"ב), ו. מִשָּׁל (י"ט, י'), ז. הִפְכֵּךְ (כ"א, ח'), ח. הִעֲזוּ (שם פסוק כ"ט), ט. יָבִין (שם), י. הִזְקִיָּה (כ"ה, א'), יא. בָּיוֹם (שם פסוק י"ג), יב. חֲלָב (כ"ז, כ"ז), יג. הִרְחֵק (ל', ח'), יד. בָּעוֹד (ל"א, ט"ו):

י. **שְׁלֵשֶׁת** (ויש הקוראים לה שְׁלֵשֶׁת קִטְנָה להבדיל בינה ובין שלשלת שאחריה פסיק). תבוא מעל האות שבה מקום ההטעמה. מופיעה פעמיים בספר משלי, א. הָיוּ (א', ט'), ב. אֵישׁ (ו', כ"ז). פעמיים מופיעה במילה המופסקת בטעם פסיק, ועיין לקמן בטעמים המפסיקים אות ג'.

ודע, כי הקריאה המפורסמת כפי שקיבלנו מאבותינו ורבותינו, להפסיק לאחר תיבת הָיוּ, אף שהיא בטעם מוליך:

הטעמים המפסיקים

א. **הִיָּחִי** (ויש הקוראים לו יִמְנִית). צורתו כצורת הטפחא מהטעמים המוליכים, אלא שהדחי יבוא לעולם לפני האות הראשונה במילה, ואינו מורה על מקום ההטעמה [ולתועלת הקורא ניקדנו במהדורה זו געיא במקום ההטעמה].

ודע, כי במקום אחד, בפסוק גָּאָה וְגָאוֹן וְדָרָךְ רָע (ח', י"ג), אף שתיבת רע באה בטעם דחי, קיבלנו מאבותינו ורבותינו להנעים בה את נעימת ה"פְסָרָה", כמו בכל טעם מעמיד אחרון שלפני סוף הפסוק. ועיין לקמן בכללי ה"פְסָרָה":

[יא] אמנם במאמר הנזכר, לא דיבר אלא על שני שופרות, כי זהו עיקר דבריו של מהר"י צאלח זצ"ל, אבל הדבר ברור כי הוא הדין לשופר הבא אחר טרחא, וכפי שקיבלנו מפיו.

ב. **צְנוּרִי** (ויש הקוראים לו צְנוֹר). צורתו כצורת הצינורית מהטעמים המוליכים (וכצורת הזרקא בשאר ספרי המקרא), אלא שלהבדיל מהצינורית שהיא רק תוספת לשופר הפוך הבא אחרי תנועה משוכה (פי' תנועה שאין בה שוא נח וגם אין דגש לאחריה) וכמו שנתבאר לעיל (בטעמים המוליכים אות ו'), הצינורי לעומתו הוא טעם יחיד במילה ויבוא לעולם בסוף המילה, ואינו מורה על מקום ההטעמה [ולתועלת הקורא ניקדנו במהדורה זו געיא במקום ההטעמה]. מופיע ארבע עשרה פעמים בספר משלי, א. **יִאמְרוּ** (א', י"א), ב. **פְּתִימִם** (שם פסוק כ"ב), ג. **יְהוָה** (ח', י"ג), ד. **אָדָם** (שם פסוק ל"ד), ה. **יִיז** (כ"ג, ל"א), ו. **הִלִּיתִי** (שם פסוק ל"ה), ז. **הֵן** (כ"ד, י"ב), ח. **לְרִשְׁעֵי** (שם פסוק כ"ד), ט. **וְכַחֲשָׁתִי** (ל', ט'), י. **שְׁצִיר** (שם פסוק י"ד), יא. **בְּנוֹת** (שם פסוק ט"ו), יב. **שְׂאוּל** (שם פסוק ט"ז), יג. **לְאֵב** (שם פסוק י"ז), יד. **בְּשָׂמִים** (שם פסוק י"ט).

ודע, כי הקריאה המפורסמת כפי שקיבלנו מאבותינו ורבותינו, להעמיד תיבת **בְּשָׂמִים** (שם), אף שהיא בטעם מפסיק:

ג. **פְּסִיק** | (ויש הקוראים לו ולטעם שבא עימו בשם **לְגִרְמִיה**). יבוא לאחר המילה, ולעולם ישתתף עימו אחד מהטעמים המוליכים שיוורה על מקום ההטעמה. על פי רוב יבואו עימו שופר הפוך (מופיע עם פסיק בכל ספר משלי עשרים ושבע פעמים), או אזלא (מופיעה עם פסיק בכל ספר משלי עשרים ושש פעמים). אך ארבע פעמים בספר משלי השתתפה עימו מארכה, א. **עֲצָל** (ו', ט'), ב. **אֲהַבִּי** (ח', כ"א), ג. **יִפַּח** (ט"ו, כ"ה), ד. **אֹזִי** (כ"ג, כ"ט). פעמיים השתתפה עימו שלשלת (ויש הקוראים שלשלת זו שאחריה פסיק שלשלת גדולה), א. **מְעַט** (ו', י'), ב. **מְעַט** (כ"ד, ל"ג). פעם אחת השתתף עימו שופר הולך, **מְתִי** (א', כ"ב). ופעם אחת השתתף עימו ירח בן יומו, **הָב** (ל', ט"ו).

ודע, כי יש פסיק אחד מהפסיקים הנ"ל (שנשתתף עמו שופר הפוך), שקיבלנו מאבותינו ורבותינו שלא להפסיק בו כלל, והוא בפסוק **פִּי** | **לְוַיֵּת הֵן** (א', ט):

ד. **רְבִיעַ מְגִרְשׁ**. יבוא לעולם בחצי האחרון של הפסוק לפני הסילוק (פי' סוף פסוק). צורתו כצורת הרביע (מהטעמים שלפעמים מפסיקים ולפעמים מעמידים), וכדי להבדילו מהרביע הנ"ל, הטילו הנקדנים גרש באות הראשונה בתיבה. גרש זה אינו מטעים, ועל מקום ההטעמה יורה הרביע עצמו.

ודע, כי במקום אחד, בפסוק **לֶךְ וְשׁוּב וּמָחָר אֲתִיב** (ג', כ"ח), אף שתיבת אתן באה בטעם רביע מוגרש, קיבלנו מאבותינו ורבותינו להנעים בה את נעימת ה"פְּסִיקָה", כמו בכל טעם מעמיד אחרון שלפני סוף הפסוק. ועיין לקמן בכללי ה"פְּסִיקָה":

הטעמים המעמידים

א. **אתנחא** (ויש הקוראים לה אתנח או אתנחא). היא הטעם המעמיד האחרון בפסוק, ולכן לעולם תשמש כ"פסרה" (נעימת שבירה) לפני סוף הפסוק:

ב. **סלוק**: (ויש הקוראים לו סוף פסוק). צורתו כצורת הגעיא (ובכתבי היד בסיסו נוטה שמאלה, להבדילו מהגעיא). הסילוק יבוא לבדו במילה ללא שום טעם נוסף. אמנם כיום כבר פשט המנהג לסמן לאחר התיבה נקודותיים:

ג. **עולה ויורד**. הוא הטעם המפסיק הגדול ביותר מכל המפסיקים, לאחר הסילוק (פי' סוף פסוק). היורד צורתו כצורת המארכה, ומורה על מקום ההטעמה וההעמדה, וכדי שלא נטעה להחליפו במארכה הטילו הנקדנים את העולה (אשר צורתו כצורת השופר הפוך אך מעל התיבה) בתנועה שלפני היורד. הטעם עולה ויורד בא באופן זה שש עשרה פעמים בספר משלי, א. **אתנו** (א', י"א), ב. **תקרא** (שם פסוק כ"א), ג. **לתוכתי** (שם פסוק כ"ג), ד. **יעזבך** (ג', ג'), ה. **פתאם** (ז', כ"ב), ו. **אמון** (ח', ל'), ז. **שלמה** (י', א'), ח. **ואיננו** (כ"ג, ה'), ט. **יתאדם** (שם פסוק ל"א), י. **ידעתי** (שם פסוק ל"ה), יא. **לנפשך** (כ"ד, י"ד), יב. **מחר** (כ"ה, ח'), יג. **המשא** (ל', א'), יד. **יהרה** (שם פסוק ט'), טו. **מתלעתי** (שם פסוק י"ד), טז. **מנאפת** (שם פסוק כ').

אך אם היורד מנוקד בתנועה הראשונה בתיבה, והתיבה שלפניה ראויה להקיפה במקף, בספרים המדויקים מבטלים המקף ומנקדים העולה לבדו בתיבה הראשונה (ואם התיבה הראשונה נגינתה מלעיל, ישתתף עם העולה גם טעם ירח בן יומו אשר יורה על מקום ההטעמה). באו באופן זה אחת עשרה פעמים בספר משלי, א. **תאהבו** פתי (א', כ"ב), ב. **ויעלת חן** (ה', י"ט), ג. **כפר לחם** [יב] (ו', כ"ו), ד. **שנאת רע** (ח', י"ג), ה. **שמע לי** (שם פסוק ל"ד), ו. **פן תוא** (כ"ג, ז'), ז. **ידענו זה** (כ"ד, י"ב), ח. **עלה הנה** (כ"ה, ז'), ט. **ועצר רחם** (ל', ט"ד), י. **ליקחת אב** (שם פסוק י"ז), יא. **עלי צור** (שם פסוק י"ט).

אולם אם היורד מנוקד בתנועה הראשונה בתיבה, והתיבה שלפניה אינה ראויה להקיפה במקף, ינוקד העולה באותה ההברה עם היורד. באו באופן זה פעמיים בספר משלי, א. **אתה** (כ"ד, כ'), ב. **הב** (ל', ט"ו):

[יב] **כאמור**, כך הוא בספרים המדויקים ללא מקף. אולם נהגו הציבור לגעות בכ"ף ראשונה של המילה **כפר**, כדין תיבה המוקפת.

הטעמים שלפעמים מפסיקים ולפעמים מעמידים

א. **פִּזְרֵהוּ**. אם אין בינו ובין הטעם המעמיד שאחריו עוד טעם מפסיק, ישמש הפזר כטעם מפסיק לפני המעמיד שאחריו. בא באופן זה חמש פעמים בספר משלי, א. **פִּזְרֵהוּ** (ו', ג'), ב. **חִיזְרֵהוּ** (ד', כ"ג), ג. **אֲבִיךָ** (כ"ז, י'), ד. **פִּזְרֵהוּ** (ל', ח'), ה. **חֲלָבִים** (שם פסוק ל"ג).

אולם אם יש בין הפזר ובין הטעם המעמיד שאחריו עוד טעם מפסיק, ישמש הפזר כטעם מעמיד. בא באופן זה שש פעמים בספר משלי, א. **פִּזְרֵהוּ** (א', י'), ב. **חִיזְרֵהוּ** (כ"ב, כ"ט) ג. **אֲבִיךָ** (כ"ג, כ"ט), ד. **בְּמִכְתָּשׁ** (כ"ז, כ"ב), ה. **וַיִּרְדֵּהוּ** (ל', ד'), ו. **בְּחִפְזֵהוּ** (שם):

ב. **רְבִיעֵהוּ** (ויש הקוראים לרביע המפסיק **רְבִיעֵהוּ קָטָן**, ולרביע המעמיד קוראים **רְבִיעֵהוּ גָדוֹל**).
אלה הם התנאים בהם ישמש טעם מפסיק:

(א) **לפני** עולה ויורד לעולם ישמש הרביע כטעם מפסיק (בין אם קדם לרביע טעם מפסיק אחר ובין אם לא). בא באופן זה שמונה עשרה פעמים בספר משלי, א. **הַמְלִיזֵהוּ** (א', כ"א), ב. **תְּשׁוּבוּ** (שם פסוק כ"ג), ג. **וְאָמַת** (ג', ג'), ד. **אֶהְבִּים** (ה', י"ט), ה. **זוֹנָה** (ו', כ"ו), ו. **אֶחָרִיךָ** (ז', כ"ב), ז. **אֶצְלוֹ** (ח', ל'), ח. **מִשְׁלֵי** (י', א'), ט. **בֹּו** (כ"ג, ה'), י. **בְּנַפְשׁוֹ** (שם פסוק ד'), יא. **הֶלְמוֹנִי** (שם פסוק ל"ה), יב. **הַקְּבִיחָהוּ** (כ"ד, י"ד), יג. **לֶךְ** (כ"ה, ד'), יד. **לָרֹב** (שם פסוק ח'), טו. **יִקְחָהוּ** (ל', א'), טז. **וְאֶמְרָתִי** (שם פסוק ט'), יז. **נְחִישׁוּ** (שם פסוק י"ט), יח. **אֵשָׁה** (שם פסוק כ').

(ב) **שני** רביעים רצופים (שאינן לפני הרביע הראשון טעם מפסיק), אזי הראשון מפסיק והשני מעמיד. באו שניים בספר משלי, א. **בְּפִתְאִים** (ז', ד') ב. **וַיִּרְנֵהוּ** (ד', ד').

(ג) **רביע** הבא בראש פסוק ואין טעם מפסיק בינו ובין האתנחא שאחריו, לעולם ישמש הרביע כטעם מפסיק^[יג], ותשעה הם בספר משלי, א. **עוֹזְנֵתִיו** (ה', כ"ב) ב. **רָאשׁוֹ** (י', ד'), ג. **רִשְׁעֵהוּ** (י"א, י"ח), ד. **טוֹב** (י"ג, כ"ב), ה. **אָח** (י"ח, י"ט), ו. **מְלִיךָ** (כ, ח'), ז. **טוֹב** (כ"א, ט'), ח. **טוֹב** (שם פסוק י"ט), ט. **טוֹב** (כ"ה, כ"ד).

ואלה הם התנאים בהם ישמש הרביע כטעם מעמיד:

(א) **לאחר** עולה ויורד כשאחריו טעם מפסיק. בא פעם אחת בספר משלי, **וְלָצִים** (א', כ"ב).

[יג] אך יש בודדים הקוראים אותו כטעם מעמיד.

(ב) **בשאין** לפניו טעם מעמיד או מפסיק, ואחריו בא טעם מפסיק, ושלישם וארבעה הם בספר משלי, א. **בְּנֵי** (א', ט"ו), ב. **בֵּן** (שם פסוק י"ט), ג. **אָז** (ב', ה'), ד. **אָז** (שם פסוק ט'), ה. **לְמַעַן** (שם פסוק כ'), ו. **יְהוָה** (ג', י"ט), ז. **וְאִמְרַתְּ** (ד', י"ב), ח. **הוּא** (שם פסוק כ"ג), ט. **בֵּן** (ו', ט"ו), י. **לֵב** (שם פסוק י"ח), יא. **בֵּן** (שם פסוק כ"ט), יב. **יְהוָה** (ח', כ"ב), יג. **לֵינִי** (ט', ז'), יד. **בְּפֶה** (י"א, ט'), טו. **טוֹב** (י"ב, ב'), טז. **אֲוִיל** (שם פסוק ט"ז), יז. **צְדִיק** (י"ג, כ"ה), יח. **אֲוִיל** (ט"ו, ה'), יט. **הוֹן** (י"ט, ד'), כ. **אֲדָם** (כ', ו'), כא. **אֲדָם** (כ"א, ט"ז), כב. **פֹּרֶם** (שם פסוק ל"א), כג. **אֲזַנְךָ** (כ"ב, י"ז), כד. **לְהוֹדִיעֲךָ** (שם פסוק כ"א), כה. **תִּלְחָם** (כ"ג, ו'), כו. **תִּאמַר** (כ"ד, י"ב), כז. **תִּאמַר** (שם פסוק כ"ט), כח. **גַּחְלִים** (כ"ה, כ"ב), כט. **רְאִיתָ** (כ"ו, י"ב), ל. **נָגִיד** (כ"ח, ט"ז), לא. **לְהוֹן** (שם פסוק כ"ב), לב. **מְלִיץ** (כ"ט, ד'), לג. **חָכָם** (שם פסוק ט'), לו. **חָזִיתָ** (שם פסוק כ').

(ג) **אם** הרביע בא לאחר טעם מפסיק (ואין אחריו עולה ויורד), לעולם הוא יהיה מעמיד (אף אם אין טעם מפסיק בינו לבין המעמיד הבא), ועשרים וששה הם בספר משלי, א. **פְּהַרְכָּם** (א', כ"ז), ב. **וְהַנְּצַל** (ו', ג'), ג. **בְּלִפּוֹ** (שם פסוק י"ד), ד. **אֲתָךְ** (שם פסוק כ"ב), ה. **בְּחוּץ** (ד', י"ב), ו. **בְּבִדּוֹ** (שם פסוק כ"ג), ז. **מִרְאֵשׁ** (ח', כ"ג), ח. **חֲקִינוּ** (שם פסוק כ"ט), ט. **לְשִׁנַּיִם** (י', כ"ו), י. **שְׂנֵאָהוּ** (י"ט, ז'), יא. **בְּמִלֻּאכְתָּו** (כ"ב, כ"ט), יב. **שִׁיחַ** (כ"ג, כ"ט), יג. **צָרַח** (כ"ד, י'), יד. **יָבִין** (שם פסוק י"ב), טו. **מִלֻּאכְתָּךְ** (שם פסוק כ"ז), טז. **קִצִּיר** (כ"ה, י"ג), יז. **בְּפִינוֹ** (כ"ו, א'), יח. **זָקִים** (שם פסוק י"ח), יט. **עֲזִים** (כ"ז, כ"ז), כ. **רָעַע** (כ"ח, י'), כא. **וְאִמּוֹ** (שם פסוק כ"ד), כב. **בְּשִׁמְלָח** (ל', ד'), כג. **מִמְּנֵי** (שם פסוק ח'), כד. **חִמְאַחַח** (שם פסוק ל"ג), כה. **לְמוֹאֵל** (ל"א, ד'), כו. **לְיִלָּה** (שם פסוק ט"ו).

(ד) **שני** רביעים רצופים (שאינן לפני הרביע הראשון טעם מפסיק) אזי הראשון מפסיק והשני מעמיד. באו שניים בספר משלי, א. **בְּבָנִים** (ד', ד'), ב. **לֵי** (ד', ד').

(ה) **שני** רביעים רצופים ויש לפני הרביע הראשון טעם מפסיק, אזי שני הרביעים מעמידים. בא פעם אחת בספר משלי, **אֵל תַּעֲזֹב וּבֵית אָחִיךָ** (כ"ז, י').

ה"פְּסָרָה"

ה"פְּסָרָה" היא הנגינה השבורה שמנעימים בה את המילה שבאה בטעם המעמיד האחרון שלפני סוף הפסוק. שלא כמו בשאר המקרא, בספרי אמ"ת נעימת ה"פְּסָרָה" כמעט אינה מורגשת.

ברובם המוחלט של פסוקי ספר משלי, האתנחא היא המעמיד האחרון, והיא המשמשת כ"פְּסָרָה" [ועל כן לא ראינו צורך לסמן ה"פְּסָרָה" כדרך שסימנו פסיק ונקודה בטעמים המפסיקים והמעמידים].

אולם ישנם שמונה פסוקים בספר משלי שאין בהם אתנחא. באחד מהם, הפזר (שמשמש כטעם מעמיד) משמש כ"פְסָרָה" לפני סוף הפסוק, והוא **בְּנֵי אִם יִפְתּוּךָ חֲטָאִים אֶל תִּבְא** (א', י'). בארבעה מהם, הרביע (שגם הוא משמש כטעם מעמיד) משמש כ"פְסָרָה", א. **וְאָרָא בִּפְתָאִים אֲבָנָה בְּבָנִים נַעַר חֶסֶר לֵב** (ד', ד'), ב. **מִעוֹלָם נִסְכַּתִּי מִרֹאשׁ מִקְדָּמִי אֶרֶץ** (ח', כ"ג), ג. **הַתְּרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר בְּחֶבְהָה** (כ"ד, י'), ד. **בְּמַתְּלֵהֶלֶה הַיּוֹרָה זָקִים הַצִּים וְמוֹת** (כ"ו, י"ח).

ובשלושה מהם, אף שלא באו בטעם מעמיד אלא בטעם מארכה, רביע מוגרש או דחי, מכל מקום קיבלנו מאבותינו ורבותינו להנעים בהם את נעימת ה"פְסָרָה", א. **בִּפְתָּחִי שְׁעָרִים** (א', כ"א), ב. **אֶל תֹּאמַר לְרַעְדָּ לְךָ וְשׁוֹב וּמָחָר אֵלַיִן** (ג', כ"ח), ג. **גָּאָה וְנֶאֱזַן וְדָרְךָ רָע** (ח', י"ג) וולתועלת הקורא סימנו בהם אחרי המילה, סימן כזה המורה על ה"פְסָרָה":

כללי הגעיא

הגעיא תפקידה לזקוף מעט את האות שעליה. וקצת סופרים יכתבוה, וקצתם ישימיטוה. ולכן אומרים, אין אב לגעיא. פירוש, אין לה עיקר.

(א) **בספרי** אמ"ת רבו הגעיות באותיות המנוקדות בשוא, וגם מהר"י צאלח זצ"ל העלה בחלק הדקדוק כמה מהן, כגון **וְאֵיִדְכֶם** (א', כ"ז), **לְתֹאזְה** (י"ח, א'). אולם רוב ככל הציבור אינו נוהג לגעות בהן, מלבד מקומות בודדים, כפי שקיבלו מאבותיהם, וכמו שהעיר עליהן מורנו ורבנו במסורת מדוייקת וולתועלת הקורא השמטנו את כל הגעיות שלא נהגו בהן].

(ב) **האות** שלפני שוא נע או לפני אחד החטפים, לעולם תיקרא בזקיפה, בדרך כלל מפני הגעיא שתחיתה, כגון **תֹּאזְהוּ** (א', כ"ב), **מִרְשָׁעִים** (ט"ו, כ"ט), **עֲרֵבִי נָחַל** (ל', י"ד), **פְּאֲנִיּוֹת** (ל"א, י"ד), ולפעמים מפני אחד הטעמים המוליכים שמעל או מתחת האות, כגון **יִתְרֹו** (ב', כ"א), **לְפַעֲלִי** (כ"א, ט"ו), **שִׁבְעָה** (ל', ט"ז).

(ג) **בהרבה** מקומות הטילו הנקדנים געיא או טעם מוליך בתנועה השלישית שלפני הטעם, כגון **נֶאֱרַבָּה** (א', י"א), **נְתִיבוֹתֶיהָ** (ג', י"ז), **מוֹסְרֵי** (ח', י'), **תּוֹעֲבָה** (כ"א, כ"ז), **בְּמַעֲצוֹת** (כ"ב, כ').

(ד) **יש** נוהגים לגעות פעמיים בשני פתחין הסמוכים זה אחר זה כשהאות השלישית נקודה חטף, כגון **לְמַחְזִיקִים** (ג', י"ח), **כְּלַעְנָה** (ה', ד'), **לְמַעְנָהוּ** (ט"ז, ד'). אולם מנהגנו שאין גועים אלא באות שלפני החטף בלבד[יד].

(ה) **תיבה** שאין בה שום טעם, ומחוברת במקף לתיבה הסמוכה לה, אף אם נכתבה ללא געיא, קריאתה על פי רוב בגעיא בתנועה[טו] השלישית שלפני הטעם [ולתועלת הקורא ניקדנו במהדורה זו געיא במקפים שהמנהג לגעות בהם], כמו **דְרָכֵי־נְעָם** (ג', י"ז), **פְּלִגְיָמִים** (כ"א, א'), **יְשָׁלִם־לָךְ** (כ"ה, כ"ב). אמנם ידוע ומפורסם שאין כח בגעיא הבאה מחמת המקף להניע השוא שאחריה, לכן השוא שאחריה יהיה נח. ועיין לעיל בטעמים המוליכים אות ה'.

(ו) **תיבות** בעלות הברה אחת (שתיים או שלש אותיות) המוקפות, כגון **לְא־אָבוֹ** (א', ל'), **עַל־שַׁעְרֵי** (י"ד, י"ט), **רְוַם־עֵינַיִם** (כ"א, ד'), **פְּיִיבוֹז** (כ"ג, ט), אף אם נכתבו בגעיא, המנהג הפשוט שאין גועים בהן כלל. ועיין לעיל בטעמים המוליכים אות ה' [ולתועלת הקורא השמטנו במהדורה זו געיות אלו].

(ז) **ישנם** תיבות שטעמם מלעיל ומנוקדות בטעם מוליך, שבקצת ספרים מדוייקים הוסיפו געיא (הנקראת העמדה בלשונם) לתנועת הצירי שלאחר הטעם, כגון, **שָׁחַר טוֹב** (י"א, כ"ז), **אֶהָב דָּעַת** (י"ב, א'), **פְּטַר מַיִם** (י"ז, י"ד), **אֶהָב פֶּשַׁע** (שם פסוק י"ט) ועוד. געיא זו אין בכחה לזקוף האות שעליה, אלא כיון שהתיבה מלעיל ובטעם מוליך והתנועה שלאחר הטעם היא צירי, הוסיפו מעט נקדנים געיא זו באות המנוקדת צירי, להדגיש הצירי שלא יחטף וישמע כסגול. וזה לא שייך אלא לדידהו, שאינם מבחינים בין צירי לסגול. אבל לדידן שמבטא הסגול שונה לגמרי ממבטא הצירי, אין צורך לגעיות אלו[טז] [ולתועלת הקורא השמטנו במהדורה זו געיות אלו].

(ח) **כמו** כן בתיבה שהיא מלעיל ובטעם מוליך והאות האחרונה גרונית, כגון **יִלַּע קָדָשׁ** (כ', כ"ה), **יִפְרַע עָם** (שם פסוק י"ח), הוסיפו מעט

[יד] **מלבד** תיבות ידועות, כמו שהערנו בחומש פרשה מפורשה (בכללי הקריאה סעיף ל"ח), אך אינן מופיעות בספר משלי.

[טו] עיין לעיל הערה ח'.

[טז] **כן** כתב מו"ר זצוק"ל במסורת מדוייקת (י', י'), עיי"ש.

נקדנים געיא (הנקראת העמדה בלשונם) כדי שלא תחטף אות הגרון, ופשוט שגם געיא זו אין בכחה לזקוף האות שעליה. וגם בענין זה, לדידן שמבטאים את אות הגרון כמשפטה, אין צורך לגעיות אלו^[טז] [ולתועלת הקורא השמטנו במהדורה זו געיות אלו]:

קריאת תיבת "לו"

המנהג המקובל בידינו מאבותינו ורבותינו, שבכל מקום שבאה תיבת לו בוי"ו נקוד חולם, גם אם היא בטעם מוליך, כמו, לִקְחַ לֹּ קְלוֹן (ט', ז'), קוראים אותה בהפסקה קלה, להבדיל בינה ובין תיבת לא המורה על שלילה^[יז] [ולתועלת הקורא הטלנו פסיק אחרי כל תיבת לו]: